

Yusuf Turan Çetiner

Daire Başkanı

Dışişleri Bakanlığı Kültürel Diplomasi

Genel Müdür Yardımcılığı

Yunus'un Dilinden Dünya Düzeni

Yunus'un kendini bilme çağrısı ile dolu ilminin, yıkılıp giden, kurulan ve bozulan düzenleri ve zamanı aşarak, yol aramaya ihtiyacı olmayan bir çağlayan gibi bugüne ulaşması, içinde sayısız mana aramanın yerindeliğini gösterir. O, Türkiye'nin kültürel varlıklarının, entellektüel birikiminin ve tarih mirasının bütüncül değerinin uzun soluklu bir süreç içerisinde derece derece ortaya çıkabilen bir "büyüklüğü" arzettiğini gösteren bir delil gibidir.

Halktan halka ulaşmanın kamu diplomasisinin en belirgin tanımı olarak kabul gördüğü günümüzde, Yunus'un mesajının bu alandaki değeri üzerinde, onun zamanının şartlarına bakarak durmak için birçok neden bulunuyor. Onun taştan taşa seken bir çocuk gibi, yedi asrı aşan muhteşem sadeliği, heyecan ve tefekkürü, zaman ve mekânı atlayıp bütün tazeliği ve safveti ile bugüne ulaşmış, dünü bugüne bağlayıp birleştirmiş bulunuyor. (Samiha Ayverdi, Büyük Kurtarıcı: Yunus, Türk Yurdu Dergisi; 1988, N. Ziya Bakırcıoğlu, Yunus Emre Divanı, 2010: 359)

Yunus'un yaşadığı 13. yüzyılın ikinci yarısı ile 14. yüzyılın ilk çeyreği, aşığın ömrünü Selçuklu'nun yıkılışını izleyen dönemde tamamladığını göstermektedir. Böyle bir dönemin çalkantılarının izleri ise Yunus'un şiirlerinden en sevilenlerin arasında bazen doğrudan ifade edilmiş, bazen dizeler arasına sinmiş haldedir. O aslında daha çok, insanın, şahsiyet, haysiyet ve şuuruna hitap etmeyi seçmiştir. Bunun zamana direnen gücü, çağdaş ilim eserlerinde de bu kavramların geniş bir şekilde işlenmeye devam olmasında görülür. Maddi anlamda bir fakir olan Yunus'un tasavvuf istikametindeki izlerinden giden okuyucusunun yolu, onun toplumun içine düştüğü çalkantıyı yansıtırken kendini önemsizleştirmesi ve başkalarının dert ve tasalarından bahsetmeyi seçtiğini görmeye çıkar.

Dünyanın adaletsizliğini açıklamadan geri durmasa da, etrafındaki istikrarsızlık Yunus'u içine çekmemiş, o, sıradan bir insan olarak başladığı hayatını, Hacı Bektaş-ı Veli'nin ve Tapduk Emre'nin dergahlarındaki uyanışını, bununla da mümkün olacak gönül gözünün ve kalp dilinin açılmasını beklediği, kaybettiği ve kazandığı sınamalarla sürdürmüştür.

Yine de, Yunus'un çevresine bakıp, hükümdar ve idare ile ilgili söylediklerine inmenin bir yolu olmalıdır. Çünkü sözleri büyük bir gözlemci olduğunu da ortaya koymaktadır. Onun gözlemlerine inmenin yolu, seçtiği kelimelerden başlar. Anlaşılır, çevresine rahatlıkla ulaşan dili, Mustafa Necati Bursalı'nın ifade ettiği gibi 13. ve 14. yüzyıl Anadolu Türkçesi'nin bir şaheseri; divanı, o devrin dil ve kültür hazinesidir. Şiirlerini o devrin şivesi üzerine yazmış, ancak, güncel yayınlarda bu dil değiştirilmiştir. Örneğin, ondaki "ışk", aşk; "iy", ey; "bilün", bilin; "kendü", kendi; "anun", onun; "birdür", birdir; "kuli", kulu, "itdün", ettin; "bilürem", bilirim; "eyü", iyi; "dilün", dilin; "çün", çünkü olarak değiştirilmiş ve daha niceleri bunu izlemiştir. Halbuki, Yunus'un lehçesi eski Anadolu lehçesidir ve o eski Anadolu Türkçesi'nin en büyük temsilcisidir.

İşte bu dil ile Yunus, Divanı'nda, Gitdi beğler mürveti binmişler birer atı / Yidüğü yoksul eti içdüğü kan olisar. . . Birbirne yavuz sana itdüğüm kalur sana / Yarın mahşer gününde işi yayan olisar , yani Beylerden de cömertlik ve mürüvvet gitmiştir / Birer ata binmişler yedikleri yoksulların eti, içtikleri kan olsa gerek. . . Birbirlerine karşı da kötü ve düşmandırlar / Sana da et-medikleri kalmaz. Bunların yarın Kıyâmet gününde işi yayan olur ve bu yükün altından kalkamazlar ve Beğler azdı yolundan bilmez yoksul halinden / Çıkdı rahmet gölinden nefes göline dalmışdur(Bursalı,Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri, 1980: 82, 98) diyerek, içinde yaşadığı dönemin bir portresini çizmekten de geri durmuyordu.

Selçuklunun yıkılışının yaşandığı bu çağın tasvirini yine Divanı'nda İy padişah iy padişah her dem işin düze-durur / Dünya anun bustanıdur sevdüğünü üze-durur/ Yavuzluk eyleme sakın ecel sana senden yakın / Niçelerün aslın kökin yurd eyleyüp boza-durur - Nicelerinin saltanatını bu ölüm bozar durur, (Bursalı, a.g.e., 1980:105)dizeleriyle beylerin ve hakimiyet hırsının ulaştığı uçlarda benzersiz bir şekilde yapıyordu.

Anadolu'nun Moğol akınlarıyla ezilmiş topraklarında “kılıçla kargının son şakırtılarının şimşeklediği bedbaht iklimde kuvvet son sözü söylemiş benziyordu”, (Nurettin Topçu, Yunus Emre'de Vahdet-i Vücut, Türk Yurdu Dergisi; 1966, N. Ziya Bakırcioğlu, a.g.e., 2010: 412) işte Yunus'un, Bu ne derttir ana derman bulunmaz diyen feryadı bu ıssızlıkta yükseldi diyen Topçu, her insan âlemi kendi gözüyle görürken, çobanın dünyasının çimenlik, diplomatın fitne meydanı, zahidinkinin ibadet yeri olduğunu, bu eksikliğin farkında olmayanın,hakikat bilgisini, onu veren kalp ve sezgiden ayrı düşünerek, ancak tezada düşeceğini ifade etmektedir.

Ahmet Hamdi Tanpınar ise, bu kan ve ateş çağında “o bitmez tükenmez ızdırap, ölüm, hastalık, açlık ve ümitsizlik cehenneminde yaşayan insanlar bu sevgiye, tahammülü imkansız realitenin ötesinde açılan bu geniş ve rahmani ümit kapısına ekmek ve su kadar” muhtaçtırlar derken, “Orhan Gazi'yi ve onunla beraber ikinci imparatorluğu kurmaya çalışanların hiçbirini Yunus'tan ayıramadım. Ne zaman Orhan Gazi'nin çehresine biraz eğilsem, orada Yunus Divanı'ndan aksetmiş çizgiler görürüm ve bütün o fütuhatların arkasında bu ruh kasırgası ile Türkçe'de doğan yapıcı değerler dünyasını selamlarım” (Tanpınar, Yunus Emre, Edebiyat Üzerine Makaleler: 1967, N. Ziya Bakırcioğlu, a.g.e., 2010: 411) sözleriyle âdeta bir başlangıcın kaynağını da bizlerle paylaşmaktadır.

Yunus'un dilinde Hak ve kalbinde taşıdığı onun kelamını dağıtma arzusu öne çıkmıştı. Dirlik ve düzen arayışı ve Nasihatler'i vardı. Bugün onlarca uluslararası organizasyon, sivil toplum örgütleri ve kitleleri özgürleştirme görevi de yüklenmiş yaygın iletişim araçları ile dolu dünyamızda, onun kılıç hakkı, kuvvet ve tahakkümden ibaret bir dünya düzeni içinde yaymaya çalıştığı sevgi ve barış mesajına benzer ve onunki kadar hakiki ve samimi anlatıların görülmesi için daha aralanacak çok perde var.